

**Raftul
Denisei**

Colecție coordonată de
DENISA COMĂNESCU

DG Educație și cultură

Programul Cultura

Acest proiect a fost finanțat cu sprijinul
Comisiei Europene.

Această publicație reflectă numai punctul de vedere
al autorului și Comisia nu este responsabilă pentru eventuala
utilizare a informațiilor pe care le conține.

TARIQ ALI

Cartea lui Saladin

Traducere din engleză și note de
CARMEN PAȚAC

HUMANITAS
fiction

Redactor
ANDREEA RĂSUCEANU

Coperta
ANGELA ROTARU

TARIQ ALI
THE BOOK OF SALADIN
Copyright © Tariq Ali, 1998
All rights reserved.

© HUMANITAS FICTION, 2011, pentru prezenta versiune românească

EDITURA HUMANITAS FICTION
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021 311 23 30 / 0372 189 509

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

TARIQ, ALI

Cartea lui Saladin / Tariq Ali; trad.: Carmen Pațac. –

București: Humanitas Fiction, 2011

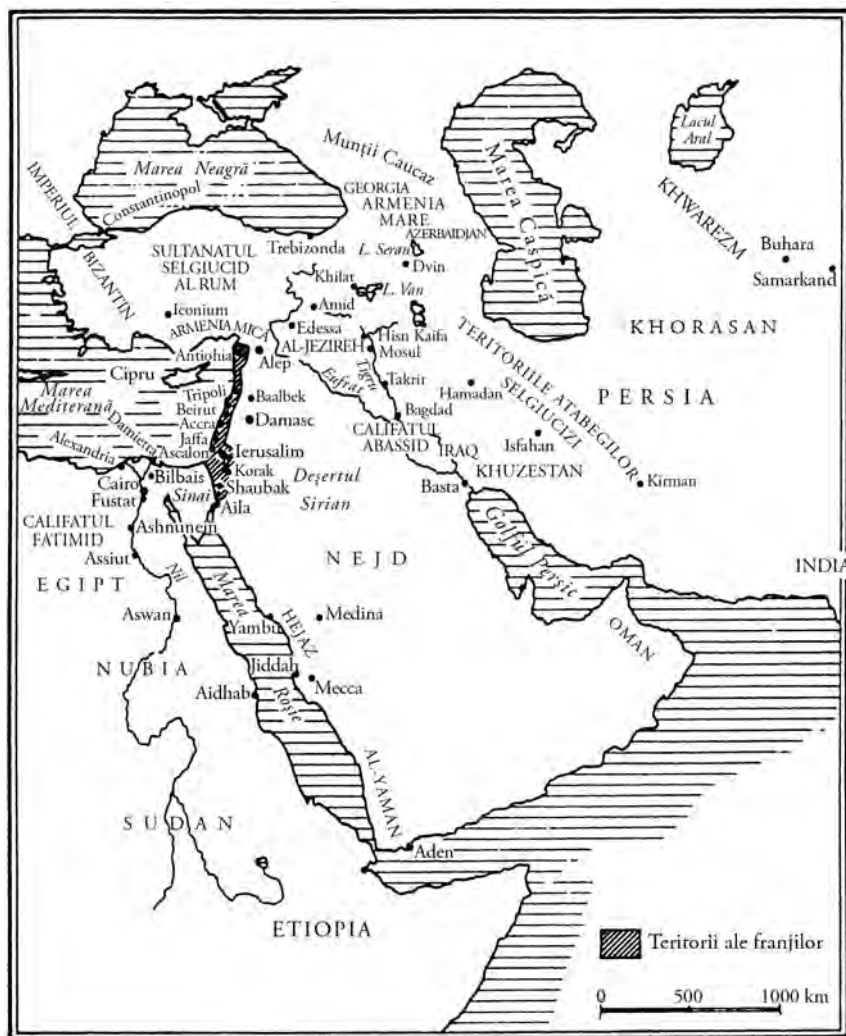
ISBN 978-973-689-428-2

I. Pațac, Carmen (trad.)

821.111-31=135.1

Pentru Robin Blackburn

Orientul Apropiat la sfârșitul secolului al XII-lea

Notă explicativă

Orice reconstituire imaginară a vieții unui personaj istoric îi pune scriitorului o problemă. Ar trebui ignorate dovezile istorice propriu-zise pentru a se obține o povestire bună și interesantă? Eu, unul, cred că nu. De fapt, cu cât explorezi mai în profunzime viața interioară a personajelor, așa cum ți-o imaginezi, cu atât devine mai important să rămâi fidel faptelor și evenimentelor istorice, chiar în cazul cruciadelor, unde adeseori cronicarii creștini și musulmani au interpretat diferit ceea ce s-a întâmplat în realitate.

Căderea Ierusalimului în timpul primei cruciade, din 1099, a uimit lumea Islamului, care atinsese punctul maxim al dezvoltării sale. Damascul, Cairoul și Bagdadul erau orașe mari, care aveau o populație amestecată de peste două milioane de oameni, o civilizație urbană avansată pe vremea când Londra și Parisul numărau mai puțin de 50 000 de locuitori fiecare. Califul din Bagdad a fost zguduit de ușurința cu care barbarii înfrânseseră armatele Islamului. A fost o ocupație de lungă durată.

Salah al-Din (Saladin pentru cei din Apus) a fost războinicul kurd care a recucerit Ierusalimul în 1187. Principalele personaje masculine ale acestei povestiri au fost inspirate de personaje istorice. Printre acestea sunt Salah al-Din însuși, frații lui, tatăl, unchiul și nepoții săi. Ibn Maymun este marele medic și filozof evreu Maimonide. Povestitorul și Shadhi sunt propriile mele plăsmuiri, pentru care îmi asum deplina responsabilitate.

Femeile, Jamila, Halima și toate celelalte, sunt și ele produsul închipuirii mele. Femeile sunt un subiect asupra căruia istoria medievală păstrează de obicei tăcerea. Ni se spune că Salah al-Din a avut șaisprezece fii, dar despre surorile sau mamele lor nu s-a scris nimic.

Califul era conducătorul religios și laic în perioada de început a Islamului. Era ales prin acordul primilor însoțitori ai Profetului. Disputele dintre facțiunile Islamului au dus la revendicări din partea celor ce se dușmăneau, iar apariția tendinței šiite i-a divizat pe urmașii politici ai lui Mahomed. Musulmanii sunniți l-au recunoscut pe califul din Bagdad, dar războiul civil și victoriile šiitilor au dus la înscăunarea califului fatimid din Cairo, în vreme ce facțiunea sunnită, careia i-au luat locul abbasizii, a ajuns la apogeu, punând bazele unui califat la Cordoba, în Spania musulmană.

Victoria lui Salah al-Din în Egipt a pus capăt dinastiei fatimizilor și a adus întreaga lume arabă sub suveranitatea califului din Bagdad. Salah al-Din a fost numit sultan (rege) al Siriei și Egiptului și a devenit cel mai puternic conducător al lumii arabe medievale. Califatul din Bagdad a fost în cele din urmă distrus de armatele mongole în 1258 și nu a mai existat până când a fost readus la viață de Turcia otomană.

Tariq Ali,
iunie 1998

CAIRO

UNU

La recomandarea lui Ibn Maymun, devin scribul de încredere al sultanului

Nu m-am mai gândit la vechiul nostru cămin de o grămadă de ani. A trecut mult timp de la incendiu. Casa mea, soția mea, fiica mea, nepotul meu de doi ani au rămas cu toții înăuntrul ca niște animale în cușcă. Dacă soarta nu ar fi vrut altfel, și eu aș fi fost acum tot cenușă. Și, Doamne, de câte ori nu mi-am dorit să fi fost și eu acolo ca să împart chinul cu ei!

Sunt amintiri dureroase. Le-am îngropat adânc în mine. Și totuși astăzi, când încep să scriu povestea asta, îmi apare iar limpede în fața ochilor imaginea acelei odăi cu tavan boltit unde cândva a început totul. Văgăunile memoriei noastre sunt nemaipomenite. Lucruri pe care le-am uitat de multă vreme rămân ascunse în cotloane întunecate ca să iasă pe neașteptate la lumină. Acum văd totul. Îmi vine în minte limpede, de parcă timpul s-ar fi oprit în loc.

Era o noapte rece la Cairo, în iarna anului 1181, după calendarul creștin. Mieunatul pisicilor era singurul zgomot ce venea de afară, de pe stradă. Rabinul Musa ibn Maymun¹, un vechi prieten, medicul familiei mele, cum singur se numise, venise pe la mine întorcându-se de la cadiul al-Fadil, pe care îl îngrijise, căci omul nu se simțea bine de mai multe zile.

Terminaserăm de mâncat și ne sorbeam ceaiul de mentă în liniște, înconjurați de covoare de lână groasă, multicolore, pe care tronau perne înfățate în mătase și satin. Un vas mare

¹ Musa și Isa sunt numele coranice ale lui Moise și Isus. S-au folosit ambele variante, în funcție de vorbitor și religia acestuia.

și rotund, plin cu mangal, radia în mijlocul camerei, trimițând valuri molcome de căldură. Stăteam amândoi întinși pe podea și vedeam cum focul se reflectă pe tavanul boltit, dându-ne impresia că și cerul acelei nopți era în flăcări.

Mă gândeam la discuția pe care tocmai o avuseserăm. Prietenul meu dăduse la iveală o latură plină de furie și înverșunare a firii sale, ceea ce mă surprinsese și mă și liniștise în același timp. Sfântul nostru era și el om ca toți ceilalți. Masca era pentru cei din afară. Discutaserăm despre ceea ce îl făcuse pe Ibn Maymun să fugă din Spania islamică și să o pornească în acea călătorie de la Cordoba la Cairo, care a durat cincisprezece ani. Zece din anii aceia îi petrecuse în orașul marocan Fez. Acolo toată familia fusese obligată să se prefacă cum că ar fi cu toții discipoli ai profetului Islamului. Pe Ibn Maymun îl apuca furia când își aducea aminte. Minciuna era cea care îl scotea din sărite. Prefăcătorii nu se potrivea deloc cu ceea ce simțea el în adâncul ființei.

Nu îl mai auzisem niciodată vorbind în felul ăsta. Am observat o transformare în fizionomia lui. Vorbea cu ochii sclipindu-i și pumnii încleștați. Mă întrebam dacă viața pe care o dusese până acum îi stârnise neliniștea în privința religiei, în special în privința unei religii care era la putere, o credință impusă prin puterea sabiei. Am rupt tăcerea.

— Poate exista o lume fără religie, Ibn Maymun? Cei din vechime aveau mulți zei. Își foloseau venerația pentru unul ca să-i atace pe adepții celuiilalt. Acum avem un singur Dumnezeu și, de voie, de nevoie, trebuie să luptăm împotriva lui. Așa că totul s-a transformat într-un război al interpretării. Cum explică filozofia ta acest fenomen?

Întrebarea l-a amuzat, dar înainte să apuce să-mi răspundă, am auzit o bătaie puternică în ușă și zâmbetul i-a dispărut de pe chip.

— Aștepți pe cineva?

Am clătinat din cap. S-a aplecat în față ca să își încălzească mâinile la vasul cu jărat. Amândoi ne înfășuraserăm în pături de lână, dar tot simțeam frigul. Mi-am dat seama instinctiv

că cel care bătea în ușă în creierii nopții nu-l putea căuta decât pe prietenul meu.

— Doar însoțitorul unui om puternic bate la ușă în felul ăsta, a suspinat Ibn Maymun. Poate că se simte mai rău cadiul și o să trebuiască să mă duc să văd ce e cu el.

Servitorul meu, Ahmad, a intrat în odaie cu o torță care îi tremura în mână. După el venea un om de statură potrivită, cu trăsături ce nu ieșeau cu nimic în evidență și cu părul de un roșu aprins. Era înfășurat într-o pătură și schiopăta puțin de piciorul drept. Am văzut deodată teama întipărită pe chipul lui Ibn Maymun, care se sculă în picioare și se plecă în fața oaspetelui. Nu îl mai văzusem pe omul acesta niciodată. Fără îndoială, nu era cadiul, pe care îl cunoșteam.

M-am ridicat și eu și am făcut o plecăciune. Oaspetele meu a zâmbit când și-a dat seama că era un străin pentru mine.

— Vă rog să mă iertați că dau buzna la ora asta. Cadiul mi-a spus că Ibn Maymun e în orașul nostru și că își petrece noaptea în ilustra voastră casă. Mă aflu în casa lui Isaac ibn Yakub, nu-i așa?

Am dat din cap.

— Sper, a spus străinul, aplecându-se ușor, că o să mă iertați pentru că am venit fără să mă anunț. Nu mi se întâmplă des să am șansa de a întâlni doi mari învățați în aceeași zi. Am stat în cumpănă între a mă duce la culcare mai devreme sau a sta de vorbă cu Ibn Maymun. Mi-am dat seama că vorbele voastre s-ar putea să aibă asupra mea un efect mai bun decât somnul. Așa că iată-mă, am venit.

— Orice prieten de-al lui Ibn Maymun e binevenit în casa mea. Stați jos. Vă pot oferi un castron de supă?

— Cred că o să vă facă bine, conducător al celor viteji, a spus Ibn Maymun cu glas blând.

Mi-am dat seama că mă aflu în prezența sultanului. Era Yusuf Salah al-Din în persoană. La mine în casă. Am căzut în genunchi și i-am atins picioarele.

— Iertare că nu v-am recunoscut, Maiestate. Robul vostru vă cere iertare.

A râs și m-a prins de un braț, ajutându-mă să mă ridic.

— Nu prea îmi pasă de robi. Sunt mai mereu gata să se răscoale. Dar ți-aș fi recunoscător pentru un pic de supă.

Mai târziu, după ce terminase supa, m-a întrebat despre castroanele de pământ în care era servită.

— Nu sunt făcute din argilă roșie din Armenia?

Am încuviințat din cap cu mirare.

— Bunica mea avea unele care semănau foarte mult cu astea. Le scotea doar pentru nunți și înmormântări. Îmi spune că erau din satul ei din munții Armeniei.

Tot în noaptea aceea, mai târziu, sultanul i-a spus lui Ibn Maymun că trebuia să angajeze un scrib de încredere. Dorea să aibă pe cineva căruia să îi poată dicta amintirile. Secretarul lui era prea mult prins în tot felul de intrigi. Nu putea să aibă încredere deplină în el. Era în stare să răstălmăcească înțelesul cuvintelor pentru a se folosi de acest lucru mai târziu.

— Știi bine, prietene, a spus sultanul, uitându-se drept în ochii lui Ibn Maymun, că sunt vremuri când viața noastră este în pericol în fiecare minut din zi și din noapte. Suntem înconjurați de dușmani. Nu avem timp să ne gândim la altceva decât la cum să scăpăm cu viață. Doar când domnește pacea ne putem îngădui luxul de a fi lăsați în liniște, cu propriile noastre gânduri.

— Cum se întâmplă acum?

— Cum se întâmplă acum, a murmurat sultanul. Am nevoie de cineva în care să pot avea încredere, de un om care să nu se dea înapoi de la a scoate adevărul la iveală după ce o să îmi dau obștescul sfârșit.

— Știu de ce fel de om are nevoie Înălțimea Voastră, a spus Ibn Maymun, dar există o problemă. Nu stați niciodată prea mult timp într-un oraș. Fie scribul va trebui să vă însoțească, fie vom fi nevoiți să găsim altul în Damasc.

Sultanul a zâmbit.

— De ce nu? La orizont apare și un al treilea oraș. Sper să ajung în curând la al-Kuds. Așa că probabil o să avem nevoie

de trei scribi. Pentru fiecare dintre orașele astea trei. Întrucât eu sunt autorul, o să am grijă să nu mă repet.

Prietenul meu și cu mine am rămas cu gura căscată de uimire. De-abia eram în stare să ne ascundem emoția și treaba asta se pare că îi făcea plăcere oaspetelui meu, care nu își mai încăpea în piele de bucurie. Ierusalimul, al-Kuds pentru lumea islamică, era un oraș ocupat. Franjii se umflaseră în pene în Orașul Sfânt. Sultanul tocmai anunțase că avea de gând să îi gonească pe dușmani, iar lucrul ăsta se întâmplase chiar în casa mea.

De mai bine de șaiszeci de ani, noi, care locuiserăm dintotdeauna în ținutul ăsta, și franjii, care veniseră de peste mare, ne răfuiam unii cu alții. Ierusalimul căzuse în mâinile lor în 1099. Orașul vechi fusese zguduit și transformat în ruine, iar străzile lui, scăldate în sânge evreiesc și musulman. Aici înclăstarea dintre barbari și lumea noastră fusese mai aprigă decât în orașele de la malul mării. Toți evreii și musulmanii fuseseră uciși. Credincioșii din moschei și sinagogi se revoltaseră îngroziți când vestea atrocității s-a răspândit peste tot prin țară. Îi blestemaseră pe barbarii de la Apus și juraseră să se răzbune pentru fapta lor mârșavă. Poate că sosise timpul. Poate că încrederea acestui om era îndreptățită. Inima începu să îmi bată mai tare.

— Prietenul meu, Ibn Yakub, a cărui casă Înălțimea Voastră a onorat-o în noaptea asta, este unul dintre cei mai de încredere învățați din comunitatea noastră. Nu aș putea să găsesc unul mai bun decât el ca să vă fie scrib. Nu o să sufle o vorbă despre asta nimănui.

Sultanul m-a privit îndelung.

— Te învoiești?

— Sunt la dispoziția voastră, conducător al celor credincioși.

Cu o condiție.

— Spune.

— Am citit multe cărți despre regii de demult. Conducătorul e de obicei înfățișat ca fiind zeu sau diavol, depinzând de cine l-a zugrăvit, un curtean ori un dușman. Cărțile de felul

ăsta nu au nici o valoare. Când adevărul și neadevărul stau îmbrățișate în același pat, e greu să spui care e unul și care e altul. Trebuie să am îngăduința Înălțimii Voastre să pun întrebări care m-ar putea ajuta să clarific înțelesul unui anumit episod din viața voastră. Poate că nu o să fie nevoie, dar cu toții cunoaștem grijile care vă apasă umerii, și eu...

M-a întrerupt răsând.

— Poți să mă întrebi orice dorești. Îți acord privilegiul ăsta. Dar poate că eu nu o să îți răspund întotdeauna. ăsta e privilegiul meu.

Am făcut o plecăciune.

— Întrucât o să vii la palat în mod regulat, nu putem ține în tălnirile noastre secrete, dar pun mare preț pe discreție și corectitudine. Cei din jurul meu, printre care și mult iubitul nostru cadiu al-Fadil, o să te invidieze. La urma urmelor, al-Fadil al nostru e un scriitor înzestrat pe care lumea îl prețuiește. Ar putea fără îndoială să scrie ce dictez eu, dar limba pe care o folosește el e prea înflorită, prea prețioasă pentru gustul meu. Îmbracă ceea ce scrie în așa de multe cuvinte mari, încât uneori e greu să îți dai seama ce vrea să spună. Jonglează cu vorbele, e un vrăjitor, un maestru al prefăcătoriei. Eu vreau să scrii ce spun cât de aidoma poți, fără înflorituri de nici un fel. Vino mâine la palat și o să ne apucăm de treabă devreme. Acum, dacă mă scuzi câteva clipe, aș vrea să îl consult pe Ibn Maymun într-o problemă personală.

Am ieșit din cameră.

Peste o oră, când m-am dus să întreb dacă mai voiau un castron cu supă de găină, am auzit glasul puternic și limpede al prietenului meu.

— I-am spus adesea cadiului că emoțiile inimii, ceea ce simțim în adâncul sufletului, ne pot înrăuri sănătatea. Toate emoțiile care vă tulbură pe Înălțimea Voastră ar trebui îmblânzite. Cauza lor ar trebui dată la iveală și tratată. Mi-ați spus totul?

Singurul răspuns a fost tăcerea. Peste câteva minute sultanul a plecat din casa mea. Nu avea să se mai întoarcă niciodată.

Cuprins

Hartă: Orientul Apropiat la sfârșitul secolului al XII-lea	6
Notă explicativă	7

CAIRO

1 La recomandarea lui Ibn Maymun, devin scribul de încredere al sultanului	11
2 Fac cunoștință cu Shadhi și sultanul începe să dicteze amintirile	17
3 Un caz de patimi nestăpânite: povestea Halimei și judecata sultanului	28
4 Un eunuc îl ucide pe marele sultan Zengi și soarta familiei lui Salah al-Din se schimbă. Povestea lui Shadhi	38
5 Înțelepciunea lui Ibn Maymun și sfaturile lui	49
6 Amintirile lui Salah al-Din despre copilăria petrecută la Damasc. Povestirea lui Shadhi despre cum a ajuns sultanul să cunoască poftele trupești	54
7 Sărbătoarea primăverii la Cairo. Un spectacol de umbre deochiat în zona turkmenă.	63
8 Povestea șecicului care, pentru a își ține iubitul, își forțează sora să se mărite cu acesta și urmările dezastruoase pe care le are fapta lui pentru toți trei.	69
9 Tânărul Salah al-Din este părăsit de iubita lui pentru un bărbat mai bătrân și se îmbată în cârciumă. Unchiul lui, Shirkuh, se hotărăște să îi abată gândurile luându-l cu el într-o campanie scurtă de cucerire a Egiptului. Salah al-Din devine vizir la curtea califului fatimid	78

- 10 Mă întâlnesc cu Halima pe furiș ca să îi aud povestea.
Îmi vorbește despre viața ei în harem și despre
cât de minunată e sultana Jamila 98
- 11 Shadhi și povestea șeicului orb. Salah al-Din spune cum și-a
înfrânt dușmanii 107
- 12 Sultanul vizitează noua cetate din Cairo, dar este chemat
înapoi ca să se întâlnească cu Bertrand de Toulouse,
un eretic creștin care fuge din Ierusalim ca să scape
de mânia templierilor 118
- 13 Shadhi pune la încercare dezgustul catharilor față de păcatul
trupesc spionându-l pe Bertrand de Toulouse.
Jamila povestește cum Salah al-Din a nesocotit învățăturile
Profetului lăsându-și sămânța să curgă pe burta ei 131
- 14 Moartea sultanului Nur al-Din și prilejul care i se oferă
lui Salah al-Din 138
- 15 Cauzele tristeții lui Shadhi. Povestea tragice
lui iubiri 145
- 16 Fac cunoștință cu marele învățat Imad al-Din
și mă minunez de memoria lui nemaipomenită 155
- 17 Ajung acasă pe neașteptate și îl găsec pe Ibn Maymun
comițând păcatul trupesc cu soția mea 163

DAMASC

- 18 Fac cunoștință cu nepoții preferați ai sultanului
și îi aud vorbind despre eliberarea Ierusalimului 173
- 19 Shadhi conduce ceremonia de circumcizie
a fiului Halimei. Moartea lui Farrukh Shah 181
- 20 Halima o părăsește pe Jamila și cea din urmă
are inima zdrobită. 187
- 21 Jamila pleacă din Damasc și, sperând că o să își recapete
seninătatea, se întoarce la palatul tatălui ei. Salah al-Din
se îmbolnăvește și eu mă grăbesc să fiu lângă el 200
- 22 Sultanul își declară ura neîmpăcată față de
Renaud de Châtillon. Moartea lui Shadhi. 208
- 23 Un trădător e executat. Usamah îl alină
pe sultan cu gânduri nobile și povești deocheate. 216

- 24 Scrisoarea califului și răspunsul sultanului,
mijlocite de diplomația și inteligența lui Imad al-Din.
Discursul Jamilei despre iubire 228
- 25 Shadhi îmi apare în vis. Sultanul face planuri de război 236

IERUSALIM

- 26 Sultanul își așază tabăra și soldații încep să se adune
din toate colțurile imperiului 249
- 27 Povestea lui Amjad, eunucul, și cum a reușit să se
împreuneze în ciuda beteșugului său. 258
- 28 Ne sunt aduse la cunoștință neînțelegerile dintre franji 267
- 29 Ajunul bătăliei 273
- 30 Bătălia de la Hattin. 278
- 31 Sultanul se gândește la Zubayda,
privighetoarea din Damasc 287
- 32 Ultimul consiliu de război 294
- 33 Salah al-Din e primit ca un mare cuceritor,
dar se hotărăște să nu ia Tirul în ciuda sfatului
pe care i-l dăduse Imad al-Din 299
- 34 Halima moare la Cairo. Zvonuri urâte spun
că vina o poartă Jamila 309
- 35 De la marginea Ierusalimului îi scriu o scrisoare
plină de emoție bunei mele soții aflate la Cairo 319
- 36 Salah al-Din cucerește Ierusalimul. Imad al-Din pune
ochii pe un frumos traducător copt. Jamila se împacă
cu amintirea Halimei 323
- 37 Cadiul din Alep predică în moschee. Sultanul primește
o scrisoare de la Bertrand de Tolouse. Toți ai mei
mor mistuiți de flăcări în timpul unui atac al franjilor
la Cairo. 331

SCRISORI CĂTRE IBN MAYMUN

- 38 Sultanul îmi urează bun venit. Richard al Angliei
amenință Tirul. Imad al-Din suferă din dragoste 343
- 39 Ciurma franjilor năpădește din nou Accra și Salah al-Din
e abătut. Îmi mărturisește îndoielile lui cele mai adânci 350

40 Căderea Accrei. Povestea lui Imad al-Din despre Richard Cur de Leu. Moartea lui Taki al-Din	355
41 Cur de Leu se întoarce în Anglia și sultanul se retrage la Damasc	363
42 Rămas-bun sultanului	371
Glosar	375